

Лекція 14

Тема: «Розвиток лікарського рослинництва в контексті збереження біорізноманіття»

План

1. Розвиток галузі лікарського рослинництва в Україні.
2. Характерні ознаки класифікації лікарських рослин.
3. Особливості ведення господарської діяльності з вирощування лікарських рослин.

Література:

Вигера С. М., Ключевич М. М., Ковальчук Р. Л. Холізм наук і освіти про здоров'я природи, якість харчових ресурсів, технології та їжу. Наукові аспекти збереження та відновлення природних ресурсів в умовах сучасного розвитку суспільства : Наукова монографія. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2024. С. 561–572.

Ключевич М. М., Вигера С. М., Ковальчук Р. Л. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку органічного виробництва фітопродукції в Україні. Moderní aspekty vědy: XLIX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. Р. 147–156.

Вигера С. М. Фітонцидологія з основами вирощування та застосування фітонцидно лікарських рослин: Навч. посіб. Житомир: ПП Рута, 2009. 1296 с.

Жарінов В. І., Остапенко А. І. Вирощування лікарських, ефіроолійних, пряно-смакових рослин. К.: Вища школа, 1994. 235 с.

Вигера С. М. Фітонцидологія з основами вирощування та застосування фітонцидно-лікарських рослин: Навч. посіб. К.: Вирій, 2001. 160 с.

Куцик Т. До питання впливу умов зберігання на якість лікарської рослинної сировини / Т. Куцик, І. Горлачова, Л. Глущенко. Вісник аграрної науки. 2018. № 6. С. 61–66.

Вигера С. М., Ключевич М. М., Ковальчук Р. Л. Обґрунтування новітньої методології забезпечення здоров'я фітоценозів. Moderní aspekty vědy: XLVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. Р. 166–175.

Якубенко Б. Є., Біленко В. Г., Лікар Я. О., Лупша В. І. Лікарські рослини: технологія вирощування та використання: підручник. К.: Компринт, 2021. 654 с.

Романщак С. П. Морфологія і систематика лікарських рослин : навч. посібник / С. П. Романщак, З. В. Геркіял, В. А. Гаврилюк. К. : Урожай, 2000. 356 с.

Зміст лекції

1. Розвиток галузі лікарського рослинництва в Україні.

Останнім часом вирощування лікарських рослин набуває дедалі більшої популярності серед українських фермерів. За статистикою, із лікарських рослин виготовляють понад 40% усіх медикаментів, у тому числі 75% ліків, які застосовують для лікування серцево-судинних захворювань, 60 - усіх кровозупинних і маткових лікувальних препаратів, 73 - відхаркувальних, 72 - антигельмінтних, 57- проносних. І це - не повний перелік.

В Україні вирощують понад 25 різних лікарських культур, найголовніші з них: мак олійний, валеріана лікарська, беладона, м'ята перцева, алтея лікарська, марена красильна, подорожник великий, шавлія лікарська, чебрець звичайний, безсмертки піщані (цмин), ромашка лікарська та далматська, календула тощо.

На основі лікувальних трав виготовляється безліч препаратів, і тому попит на них не впаде ніколи. Тим більше за останні роки препарати, зроблені на ненатуральній основі, не дають бажаних результатів і мають масу протипоказань, а побічні ефекти призводять до серйозних ускладнень. Як показала статистика, більше 5% госпіталізованих пацієнтів мають стійкі ускладнення після прийому таких ліків. Тому, якщо розглядати вирощування лікарських рослин як бізнес, то можна з упевненістю сказати, що це довгострокове і перспективне зайняття. Ще однією економічною передумовою для зайняття такого роду бізнесом і створення спеціалізованої ферми по вирощуванню лікувальних трав є інтенсивне використання людиною степів, полів, луків, лісів, яке призвело до скорочення дикорослих лікарських рослин. Без їх культивування сьогодні неможливо задовольнити ринковий попит і повною мірою забезпечити фармацевтичне виробництво такою сировиною. Залежно від виду рослини, сировиною можуть служити коріння, стебла, листя, кора, плоди, квіти, корені і ягоди.

Виробництво лікарських рослин — справа загальнодержавного значення. До речі, препарати з лікарських рослин з успіхом використовують також у ветеринарії та зоотехніці — для лікування тварин, для стимулювання фізіологічних процесів: збільшення надоїв молока в результаті додавання в їжу молокогінних рослин, отримання якіснішого хутра у овець та хутрових звірів, для профілактики захворювань тощо. Лікарські рослини здебільшого багаторічні і можуть з успіхом вегетувати й давати врожаї кілька років поспіль, що значно зменшує затрати в технологічному ланцюгу й підвищує прибутковість галузі. Вони є унікальною кормовою базою для збору різних сортів меду з лікарськими властивостями та різновидів пилку. Розташування пасіки поблизу поля з лікарськими рослинами вигідне ще й тим, що відпадає потреба у перевезенні вуликів, а стаціонарну пасіку можна краще обладнати. Лікарські рослини можна вирощувати як на полях, так і на луках та неугіддях. Багаторічні рослини можна

культивувати на крутосхилах, забезпечуючи задернення міжрядь, що охоронятиме ґрунт від ерозії. Чагарники (шипшину, глід, горобину, калину) вигідно розміщувати вздовж ярів та балок, де оранка недоцільна, а випасання худоби призводить до змивання родючого шару через витоптування. Валеріану можна культивувати на перезволожених ділянках, зовсім на болотах добре ростимуть айр та оман високий. Після збирання ромашки можна отримати ще врожай кормових культур, бо квітує ромашка ще в травні, тоді ж її й збирають. Слід лише підібрати сумісні рослини, які не пригнічували б коренів ромашки лікарської. Такі ущільнені культури, підсіяні в міжряддя, можуть з успіхом рости ще 3–4 місяці. Отже, вирощування лікарських рослин допоможе раціонально використовувати земельні угіддя. Той, хто в змозі зробити значні капіталовкладення, вирощуватиме лікарські рослини вже з наступної весни, закупивши насіння, техніку, обладнавши переробний комплекс, знайшовши покупців... А тим, у кого грошей обмаль, слід починати з невеликих ділянок, а може, й збирати насіння дикорослих лікарських рослин, щоб створити власну насіннєву базу, заодно й досвід нагромадити, що ніколи не завадить з новою справою. До дикоросів, що ще збереглися на наших нерозораних угіддях, слід віднести: ромашку лікарську, звіробій звичайний, череду трироздільну, валеріану лікарську, материнку звичайну, оман високий, шавлію лікарську, калган (лапчатку прямостоячу), цикорій звичайний та багато інших. Великі партії насіння можна придбати в господарствах, де вирощують лікарські рослини, на науково-дослідних станціях або ж замовити за кордоном.

З чого починати бізнес по вирощуванню лікарських рослин.

Щоб зайнятися вирощуванням трав, не обов'язково мати величезні земельні території, такий бізнес можна організувати на невеликій садовій ділянці. На даний момент великі промислові господарства все ще не можуть наситити вітчизняні фармацевтичні компанії, і тому зараз навіть невелика ферма – необхідність. Через високий попит на лікувальну сировину міні-виробництво по вирощуванню трав теж приносить стабільний, немалий дохід.

Важливо відмітити, що такий вид бізнесу підійде більше для сільської місцевості, оскільки навіть невибагливим рослинам потрібні певні умови, і в основному майже усі лікарські культури (окрім валеріани, кропиви і котівника) потребують у великій кількості сонячних променів, завдяки яким вони більше накопичують діючих речовин.

2. Характерні ознаки класифікації лікарських рослин.

Для того, щоб зайнятися вирощуванням трав, необхідно вивчити їх різновиди. Існує 12 основних категорій, на які підрозділяються лікарські рослини:

- Камфорні рослини – ромашка, ладан, жасмин, валеріана і інші.

- Цитрусові рослини – апельсин, бергамот, лимон, бигардия і інші.
- Пряні рослини – материнка, базилік, майоран, розмарин і інші.
- Медові рослини – фенхель, аніс, стевія і інші.
- Ментолові рослини – меліса, м'ята, вербена і інші.
- Солодко-пряні рослини – мускат, перець, гвоздика, імбир, кориця і інші.
- Деревні рослини – сандал, мірра, пачулі, ветивер і інші.
- Солодко-квіткові рослини – неролу, герань, рожеведерево, іланг- іланг і інші.
- Хвойні рослини – ялиця, сосна, ялина і інші.
- Гіркі рослини – евкаліпт, чайне дерево, чебрець, полин, найоли і інші.
- Лавандові рослини – ялівець, кипарис, лаванда, шавлія і інші.
- Рослини миртів – імбир, кедр і інші.

Кожна група лікарських рослин має індивідуальні корисні властивості і чинить певну дію на людський організм. Деякі вирощувати дуже складно, а якісь не вимагають особливих знань, і догляд за ними простий. Тому, поки людина не набралася досвіду в такій сфері діяльності, *слід звернути увагу на невибагливі види лікарських трав, які, будучи по своєму походженню дикорослими, не занадто вимогливі.*

3. Особливості ведення господарської діяльності з вирощування лікарських рослин.

Перелік лікувальних трав, які можна вирощувати в цілях заробітку, величезний. У нього також можна включити і такі всім відомі рослини, як *рен'ях, топінамбур, чистотіл* і ще безліч популярних трав, без яких лікування деяких захворювань не дає потрібного ефекту, і тому попит на них буде завжди. Звичайно, усі види рослин відразу виростити неможливо, і перш ніж приступати до такої діяльності, слід точніше визначитися з тим, яка сировина робитиметься для продажу.

Оскільки вибір рослин безпосередньо залежатиме від властивостей ґрунту на конкретній земельній ділянці, клімату і здатності вибраного варіанту рости в певних умовах, то *необхідно буде детально вивчити особливості кожного виду, способи обробки ґрунту і технологію вирощування вибраних трав.* Ще на початковому етапі *рекомендується провести маркетингове дослідження, яке теж вкаже, яку культуру вигідніше вирощувати в конкретному випадку.*

Що входить в маркетингове дослідження:

- вивчення попиту на певні види рослин в конкретному регіоні;
- пошук майбутніх точок збуту;
- вивчення ринку і отримання відомостей про можливих конкурентів.

Якщо планується створити ферму, на якій вирощуватимуться культури в невеликих об'ємах, то краще підбирати види трав з однаковими способами вирощування, збору і переробки. Це допоможе уникнути зайвих

витрат на придбання різного роду устаткування і на організацію бізнесу в цілому. Великих капіталовкладень міні-ферма не вимагає, і можна розпочати з малого – досить мати сухе провітрюване приміщення і ділянку, на якій безпосередньо вирощуватимуться лікарські рослини. У зв'язку з цим вирощування лікувальних рослин – вигідна справа, рентабельність якої складає приблизно 150%.

Придбання устаткування залежатиме від того, що має намір робити фермер. Наприклад, якщо вибрані ефіроолійні лікарські рослини (м'ята, шавлія, лаванда), тоді треба буде закупити спеціальне пристосування для отримання олії. Вибравши такі рослини, як ехінацея, солодка, цикорій або валеріана, з яких добувають корінь, для ефективності виробництва підприємцеві знадобиться машина для його миття.

Питання для самоконтролю:

1. Які існують передумови високої рентабельності вирощування лікарських рослин?
2. На які 12 основних категорій ділять лікарські рослини?
3. Що входить в маркетингове дослідження рентабельності вирощування лікарських рослин?
4. Які особливості ведення господарської діяльності з вирощування лікарських рослин?